

Posudek bakalářské práce:

Justina Trlifajová, *Světlo u Platóna*, FF UK v Praze 2010

vedoucí práce: doc. Filip Karfík, Ph.D.

Předložená bakalářská práce si klade za úkol pojednat o pojetí světla v Platónově filosofii. Toto téma má dva aspekty: jednak jde o otázku, jak Platón chápe světlo spjaté se zrakovým vnímáním, jednak o otázku, jaký je význam analogie mezi zrakovým vnímáním a poznáním a jak rozumět metaforické užití pojmu světla v kontextu řeči o nesmyslovém poznání. Zejména tento druhý aspekt zpracovávaného tématu se dotýká ústředních Platónových nauk o bytí a poznání.

Autorka rozdělila práci do dvou hlavních částí: v první prezentuje texty, v nichž se Platón tématem světla zabývá či se jej dotýká (II, str. 10–24), ve druhé podává interpretaci těchto textů (III, str. 25–43). V obou těchto částech pojednává nejprve o otázce světla v kontextu zrakového vnímání, poté o otázce světla v kontextu poznání. Rozvrh práce je dobře uvážený, přehledný a věcně přiměřený.

Těžiště práce leží v oddílu III nazvaném „Interpretace“. Autorka se v něm nechává vést čtyřmi otázkami: 1. Co je u Platóna světlo? 2. Jaký význam má světlo pro vidění? 3. Jaký význam má *světlo* pro poznání? a 4. Co je *světlo*? Pojmu „světlo“ přitom užívá v prvních dvou otázkách ve významu světla vidění a v druhých dvou otázkách ve významu světla poznání (aby tyto dva významy odlišila, užívá kurzívy tam, kde hovoří o světle poznání).

Výklad Platónovy teorie fyzikálního světla – světla vidění – se opírá o teorii formulovanou v Platónově *Timaiu*, kde je světlo pojato jako druh ohně (*Tim.* 45b) vyvěrající na jedné straně ze Slunce a na druhé straně z oka. Autorka vcelku správně interpretuje tuto teorii, v níž světlo hraje roli prostředkujícího fyzikálního média, které umožňuje kontakt mezi vnímajícím a vnímaným. Její podání přesto obsahuje určitou nejasnost. V oddílu II není zcela zřejmé, zda světlo je druhem *ohně*, nebo *směsí* ohně a jiných živlů (str. 12–13). Podle oddílu III pak je světlo „tvořeno nepatrnými částicemi různých prvků, především ohně“ a „částice ohně a dalších prvků jsou mezi sebou promíchány“ (str. 25). Zdá se tedy, že se autorka kloní k interpretaci světla jako *směsí* ohně a ostatních prvků. Je tomu v citovaných pasážích *Timaiu* skutečně tak? Je světlo *pouze* určitým typem ohně, nebo *směsí* určitého typu ohně s jinými živly?

Jádro předložené práce spočívá ve výkladu *světla poznání*. Klíčovým textem jsou zde tři známá podobenství z Platónovy *Ústavy*. Vedle nich autorka přihlíží k dalším textům, v nichž se o poznání hovoří pomocí termínů označujících primárně zrakové vnímání, resp.

v nichž světlo podobně jako v *Ústavě* vystupuje v rámci analogie (tak zejm. v *Parmenidu*, kde je přítomnost jednoho denního světla na mnoha místech analogií přítomnosti jedné ideje ve více na ní participujících věcech). Domnívám se, že autorka v této části práce správně vystihla ústřední Platónovu myšlenku, která spočívá v tezi, že existuje inteligibilní (noetické) světlo, které v oblasti nesmyslového poznání hraje analogickou roli jako sluneční světlo v oblasti zrakového vnímání a které stojí ke slunečnímu světlu nejenom ve vztahu analogického termínu, nýbrž i ve vztahu příčinném, nakolik je Dobro jakožto zdroj inteligibilního světla zároveň též příčinou Slunce jakožto zdroje smyslového světla. Z této teze plyne koncepce, v níž má pojem světla širší než jen ke zrakovému vnímání vztažený význam, jehož jádrem není světlo smyslové, nýbrž světlo inteligibilní. V této koncepci světlo prostupuje různými ontologickými úrovněmi, neomezuje se jen na některé z nich, nýbrž je v různých podobách přítomno všude, kde dochází k nějaké podobě poznání, včetně poznání smyslového. Rovněž správný je po mém soudu autorčin důraz na ztotožnění *světla* poznání, pravdy a jsoucnosti (bytí) (str. 28; problematičtější – jak autorka sama podotýká v pozn. 91 na str. 28 – je otázka vztahu světla a krásy). Světlo je nejenom mediem poznání („poutem“ mezi poznávajícím a poznávaným), ale zároveň též předmětem poznání a aktem poznání, jež oba jsou umožněny ideou Dobra. (Klade se potom mj. otázka, jak při ztotožnění světla a předmětů poznání vyložit rozmanitost těchto předmětů.) Vztah k ideji Dobra, který je implikován v aktu poznávání toho, co je poznatelné, sám jako svůj druhý pól předpokládá poznávající duši. Světlo, resp. zkušenost protikladu světla a tmy a různých intenzit světla, proto hraje důležitou roli v Platónově psychologii (kap. III.3). Autorčina interpretace úlohy světla v Platónově filosofii tak zahrnuje vedle jeho funkce epistemologické a jeho funkce ontologické i jeho funkci psychologickou, která je mj. klíčem k interpretaci mýtu o jeskyni ze VII. knihy *Ústav*.

Autorka svoji interpretaci významu inteligibilního světla u Platóna artikuluje pomocí pojmů horizontální a vertikální příbuznosti mezi světlem vidění a světlem poznání. Horizontální příbuzností přitom míní analogickou funkci obou typů světla jako „prostředníka mezi viděnou/poznávanou věcí a vidoucím/poznávajícím orgánem“ (str. 35). Píše-li autorka (tam.), že „z této analogie jsme vytvořili ... hypotézu, že *světlo* představuje různé účinky dobra“ a dále že „příbuznost světla vidění a *světla* poznání na vertikální úrovni je taková, že obě světla (každé jinak) reprezentují účinky dobra ...“, lze si položit následující otázky: Plyne hypotéza, že *světlo* představuje různé účinky dobra, skutečně ze zmíněné analogie? Není tato hypotéza spíše souznačná s tezí, že vedle horizontální (analogické) příbuznosti obou světél existuje mezi nimi také příbuznost vertikální (příčinná)? Z čeho přesně při výkladu podobenství o Slunci plyne tato druhá teze?

V závěru práce (str. 44–49) autorka podává stručný náčrt významu Platónova pojetí světla pro pozdější myšlení, zejména pro jeho křesťanskou větev. Tento náčrt, který vychází z vybrané sekundární literatury, je vzhledem k šíři tématu nutně kusý a zjednodušující. Existují nicméně dva důležité prvky, které by v daném kontextu zasloužily zmínku, totiž užití pojmu „světla“, resp. „pravého světla“ v Novém zákoně (J 1,4–9) a užití formule „světlo ze světla“ v nicejsko-cařihradském vyznání víry.

Autorka pracovala s primární i sekundární literaturou, u primárních textů přihlížela k jejich řeckému originálu, který také u klíčových termínů a formulací správně cituje. Cenné je využití německy psané práce W. Beierwaltese *Lux intelligibilis*. V seznamu sekundární literatury chybí úplný bibliografický údaj u článku V. Hladkého. Po formální i jazykové stránce je práce provedena pečlivě. Pravopisné a gramatické chyby či stylistické poklesky se v ní vyskytují jen výjimečně – vyznačil jsem je v exempláři, který jsem měl k dispozici.

Práci vzhledem k jejím přednostem a drobnějším nejasnostem navrhuji hodnotit jako *velmi dobrou*.

Ve Fribourgu, 4. června 2010

Filip Karfík